

Az emberek számítanak, nem a gyűjtemény

Könyvtárak jövője | © raumlaborberlin, a Kulturprojekte Berlin gondozásában

Még nem is olyan régen a könyvek jelentették nekünk a kaput a világra. Aki ki akart lépni a világba, a könyvtárat nem kerülhette meg. Ott gyűjtötték össze, kutatták és bocsátották rendelkezésre a tudást. Manapság – a Google, a Wikipédia és az elektronikus formában elérhető sok millió könyv, magazin és újság korában – úgy tűnik, hogy minden ismeret csak pár kattintásnyi távolságra van az okostelefonunktól, laptopunktól vagy e-könyv olvasónktól. Mi szükség lehet akkor a könyvtárakra? Netán az is megtörténhet, hogy a könyvtárak és a könyvtárosok belátható időn belül azon szolgáltatások és foglalkozások hosszú listájára kerülnek, amelyről az emberek majd azt mesélik, a rajta lévőket a digitalizáció forradalmi ereje végleg elsöpörte? Ezekről a kérdésekről a vita jelenleg is folyik. A vélemények a hanyatlás retorikája és egy új kezdet fölött érzett izgalom között ingadoznak, a vitát eldönteni egyszerű válaszokkal pedig nem lehet. A kérdéskörrel kapcsolatos fejlemények és kihívások túlságosan eltérőek, összetettek és el-lentmondásosak.

Olyan, hogy „könyvtár”, nem létezik

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy a könyvtárak helyzete nem is rossz. Annak ellenére, hogy a digitális médiumok mindenütt jelen vannak, a németek a felsőoktatás bibliotékáit és a közkönyvtárakat intenzívebben használják, mint valaha. Éves szinten mintegy 220 milliószor keresik fel ezeket, tehát a könyvtár ma a legkedveltebb kulturális

intézmény Németországban, megelőzve a múzeumokat, mozikat és a német Bundesliga labdarúgó-stadionjait. Ráadásul az ország mintegy 10 000 köz- és tudományos könyvtára továbbra is hihetetlen változatossággal bír. Az óriási érdeklődésre számot tartó tudományos könyvtárakban elsősorban ismeretek megszerzése vagy létrehozása zajlik, de a városi és községi könyvtárakban egyre inkább arra helyezik a hangsúlyt, hogy a hely lehetőséget nyújtson minőségi idő eltöltésére és találkozásokra is. A régebben inkább kölcsönzőállomásként működő könyvtárak funkcionális berendezését mára kényelmes ülőalkalmatosságokra cserélték le, sok helyen kávézósarok invitál a hosszabb tartózkodásra, olvasóestek és egyéb rendezvények egész tárháza vár az érdeklődőkre.

Kifutó vagy helyreállítandó modell?

A szociológusok a könyvtárak reneszánszát arra vezetik vissza, hogy nem kereskedelmi egységként, hanem ún. „harmadik helyként” (Ray Oldenburg) üzemelnek, ahol sem nem lakunk, sem nem dolgozunk, valamint arra a vágyra, hogy kilépjünk a globalizált és behálózott világból. Van, akinek a könyvtár egyfajta menedéket nyújt, és van, akinek a részvétel a kulturális- és közéletben – jövedelmi helyzetétől függetlenül – csak itt válik lehetővé. A közkönyvtárak éppen nem üzleti, mindenki előtt nyitott jellegük miatt a demokrácia egyik tényezőjének számítanak. Legalábbis elméletileg. De a politikai és gazdasági valóság, mellyel sok könyvtár kénytelen szembenézni, gyakran egy másik, egy inkább válságra utaló nyelvet beszél. Ehhez pedig nem is kellett a digitalizáció. A könyvtárak tényszerű gyengülése jóval előbb elkezdődött, mint ahogy az internet tömegtájékoztatási eszközzé fejlődött volna. A közpénzek csökkenése a könyvtárakat is szigorú takarékoskodásra kényszerítette. Az új beszerzéseket és a felszereltséget érzékenyen érintő megszorítások, leépítések a munkatársak körében és rövidebb nyitvatartási idő volt a következmény. Az elmúlt években összevonások, sőt könyvtárbezárások is rendszeresen előfordultak. És a néhány nagy feltűnést keltő új könyvtárnyitások egyes nagyvárosokban nem terel-

heti el a figyelmet a vidéki települések kis könyvtárainak elhasználódásáról. Nem csoda tehát, hogy sokan úgy vélik, a könyvtárak már leszálló ágban vannak. Ki tudja megmondani, hogy kifutó modellről, vagy helyreállításra váró esetekről van szó?

Megérint és megőriz

A könyvtárakkal szemben támasztott igények időközben pedig nem csökkentek, sokkal inkább bővültek és sokrétűbbek lettek a feladatok. A könyvek mellett már jó ideje elektronikus adathordozók, hangzóanyagok, játékok és filmek kölcsönzése is folyik. De ha bármi bárholonnan bármikor elérhető az interneten, a könyvtárak nem vezethetik le létjogosultságukat csupán abból, hogy információkat bocsátanak rendelkezésre. Napjainkban egyre fontosabbá válik, hogy az emberek – kortól és szociális háttértől függetlenül – olyan képességeket sajátítsanak el, amelyek segítségével megfelelően tudják kezelni az elérhető információk áradatát. A könyvtárak pedig kifejezetten alkalmasak erre a feladatra, szükségük van viszont a megfelelő anyagi és gazdasági erőforrásokra és – nem utolsó sorban – egy új önértékelésre. A klasszikus funkciók helyett, mint amilyen az állománykezelés, a könyvtárhasználók kerülnek a középpontba. „Libraries are about people, not stuff”, állítja Rebekkah Smith Aldrich, könyvtárszakértő az Egyesült Államokból. Azaz a hangsúly az emberen van, nem pedig a médiumon. Mondhatni, ez magától értetődik, mégis, a szakma egyes képviselői számára ez szemléletváltást jelent. A szkeptikusok pedig amiatt aggódnak, hogy bár szükséges a változás, de mi van, ha közben egy s más elvész – például a nyomtatott szó jelentősége, a könyv. Az „eseményesítés” és a tetszőlegesség vádja is felmerül.

Nem kis feladat a könyvtárak számára a környezet sebes változását megtapasztalva korszerű térbeli, médiára vonatkozó és pedagógiai stratégiákat kifejleszteni anélkül, hogy a sikerük lényegét jelentő dolgokat feladnák. A tudás tárháza és a kulturális örökség őrzője, oktatási intézmény és találkozóhely, fizikai tér és fogalom – a könyvtár mindez egyszerre és még sok más is, ugyanakkor, céltól és célközönségtől függően, nagyon sokféle. Elsősorban meglepetéseket tartogat. Ezt állítja Michael Knoche, aki 2016-ig a weimari Anna Amalia Hercegnő Könyvtár igazgatója volt, 2017-ben megjelent „A könyvtár alap gondolata és jövője” című könyvében. A szerző úgy véli, hogy a könyvtárhasználók itt olyan tartalmakra és témákra bukkanhatnak, melyeket nem is kerestek. Teszik mindezt „a tudás bejáratott kereső-algoritmusain és kitapo-

sott ösvényein kívül”, amit egyéb esetben az internet bocsát rendelkezésünkre. A könyvtárat joggal nevezhetjük a Google előtti korszak keresőmotorjának, csak hogy mindig több volt annál, több volt, mint egy eszköz.

A könyvtárak jövőt teremtenek

Szakértők szerint, tekintettel egyre változó világunkra és az exponenciálisan növekedő tudásra, a könyvtárak fontosabbak, mint valaha a társadalom kohéziója szempontjából és azon képessége tekintetében, hogy megfelelő válaszokat találjon az új kihívásokra. Kijelenthetjük: ha még nem lennének könyvtáraink, ki kellene őket találni. Igaz viszont, hogy valószínűleg akkor másképp néznének ki, mint azok a helyek, melyeket a mai könyvtárosok generációjára bízta tevékenységük helyszínéként. Hogyan kellene megváltoznia a könyvtárak kialakításának, építészeti megoldásainak és formatervezésének ahhoz, hogy már ne az állomány, hanem a felhasználó álljon a középpontban? Hogyan néz ki a növekvő egyenlőtlenség, az álhírek és digitális manipuláció korában a demokratikus részvétel és médiaműveltség elősegítését célzó, időszzerű fáradozások? Mit tehetnek a könyvtárak annak érdekében, hogy kínálatuk felkeltse a kevésbé művelt lakosság érdeklődését? És vajon milyen szerep jut a jövőben a könyvtárosoknak?

Néhány a számos kérdés közül. Együttesen adnak összképet egy változó ágazatról és változó javainkról. Nem léteznek egyszerű válaszok és csodaszerek arra, hogy miként tudnak a könyvtárak a későbbiekben is megfelelni annak a rengeteg elvárásnak, amelyet támasztanak feljűk. Így aztán a jövőjük részben azon fog múlni, hogy az egyes létesítménynek sikerül-e a folyamatos működés mellett újraértelmezniük a társadalomért vállalt szerepüket. Részben pedig azon a kérdéson, hogy mennyit érnek a könyvtárak nekünk, a társadalomnak.

Szerző:

Leonard Novy publicista és politológus, az Institut für Medien- und Kommunikationspolitik társigazgatója és egyik kiadója a több szerzőt is felvonultató CARTA nevű blognak.

Copyright: [Goethe-Institut, Leonard Novy](#). Dieser Text ist lizenziert unter einer [Creative Commons Namensnennung – Weitergabe unter gleichen Bedingungen 3.0 Deutschland](#) Lizenz.

Forrás:

<https://www.goethe.de/ins/hu/hu/kul/bib/21296093.html>

Válogatta: Prokné Palik Mária